Karoliina Majamaa & Kati Rantala

SILE-hanke, Helsingin yliopisto
30.11.2022

VÄLIAIKAISEN KORKOSÄÄNTELYN JA SUORAMARKKINOINTIKIELLON VAIKUTUKSET KULUTUSLUOTTOMARKKINOILLA: POLITIIKKASUOSITUKSIA

Tämä Policy Brief on osa SILE-hanketta (Silent Agents Affected by Legislation; www.hiljaisetto-imijat.fi). Hanke on Suomen Akatemian yhteydessä toimivan Strategisen tutkimuksen neu-voston (STN) rahoittama. Tässä kirjoituksessa on kyse velkatutkimukseen keskittyvästä osiosta, jossa on tarkasteltu Covid-pandemian vuoksi laaditun väliaikaisen korkokattosääntelyn ja suo-ramarkkinointikiellon vaikutuksia kuluttajien ja luottoyritysten näkökulmasta. Analyysi pohjau-tuu kulutusluottoja kilpailuttavalta Sortter Oy:ltä saatuun aineistoon.

Politiikkasuositukset:

Kulutusluottojen suoramarkkinointi olisi mielekästä kieltää. Tällä voidaan estää harkitsematonta luoton ottoa, mikä johtaa helposti luottojen maksuvaikeuksiin. Tutkimustulosten perusteella suoramarkkinoinnille ovat alttiita etenkin **eläkeikäiset**.

Kulutusluottojen korkokatto kannattaa pitää matalalla tasolla, mikä on tämän het-kinen pyrkimyskin. Asia on toisaalta kompleksinen. Samalla kun matala korkokatto estää korkeista koroista johtuvien maksuongelmien syntymistä, se saattaa lisätä luo-ton hakemista, mikä voi osaltaan lisätä velkaongelmia. Samalla yhdistelylainojen ot-taminen on lisääntynyt, mikä kertoo halusta ratkaista velkaongelma omin voimin. Riski lisääntyviin velkaongelmiin on suuri etenkin, kun kotitalouksien taloudellinen tilanne uhkaa heikentyä yhteiskunnallisten muutosten vuoksi. Tästä syystä **kaupallis-ten järjestelyluottojen hakuprosessiin tulisi sisällyttää tietoa avun saannista** (esim. talousneuvolat, talous- ja velkaneuvonnan palvelut, Takuusäätiö). Tiedottamisen li-sääminen normalisoisi avun hakemisen, ja lisääntyneen kysynnän myötä myös palve-lutarjontaa olisi pakko kehittää.

Toisaalta matala korko saattaa johtaa myös siihen, että osa luotonhakijoista ei saa enää luottoa. Seurauksena voi olla ulosotto tai vaikeus kattaa arjen välttämättömiä kuluja käytettävissä olevilla tuloilla. Tilanteella voi olla vakavia välillisiä seurauksia, mikä tulisi ottaa huomioon esimerkiksi **toimeentulotuen tarvetta** arvioitaessa. Olisi myös syytä miettiä erityisiä **kriisiavun muotoja**.

TAUSTAA

Covid-19-epidemian aikana nousi huoli siitä, että yhä useammat kuluttajat joutuvat yllättävien taloudellisten haasteiden, kuten lomautuksen tai työttömyyden takia turvautumaan luottorahoitukseen. Väliaikaisen 10 prosentin korkokaton ja suoramarkkinointikiellon tavoitteena oli varmistaa kulutusluoton maltillinen korko epidemian aikana (HE 53/2020; HE 234/2020). Aikaisempaa matalakorkoisemman lainan avulla osa kuluttajista voisi esityksen mukaan myös välttää velkaongelman realisoitumisen. Suoramarkkinointikiellon tavoitteena oli estää aggressiivinen kulutusluottojen markkinointi taloudellisissa vaikeuksissa oleville.

Suomalaisten kotitalouksien velkaantumisaste on ollut nousujohteinen koko 2000-luvun. Vuoden 2022 alussa kotitalouksien velan osuus suhteessa käytettävissä oleviin tuloihin oli noin 135 prosenttia (SVT 2022). Suurimman osan kotitalouksien lainavelasta muodostavat asuntolainat, mutta viime vuosina taloyhtiölainojen ja kulutusluottojen osuus kotitalouksien kokonaisvelasta on kasvanut (Koivisto 2020). Kulutusluottojen osuuden lisääntymistä selittää, ainakin osittain, aktiivisesti markkinoidut yhä suuremmat luotot. Viime vuosina markkinaosuuttaan ovat kasvattaneet myös digitaalisia jakelukanavia aktiivisesti hyödyntävät ulkomaiset digipankit ja pikalainayhtiöt (Aaltonen & Koskinen 2019).

Vuoden 2013 kuluttajansuojalain ja korkolain uudistuksen (HE 78/2012) jälkeen velkomustuomioissa alkoi esiintyä yhä suurempia kulutusluottojen velkapääomia (Majamaa ym. 2017). Sama näkyi myös Takuusäätiöltä apua hakeneiden kuluttajien järjestelylainojen takaushakemuksissa vuoden 2016 jälkeen, kuten myös niin sanotut DIY-velkajärjestelylainat[1]. DIY-lainat nousivat esiin erityisesti alle 30-vuotiaiden maksamattomissa veloissa (Majamaa & Lehtinen).

Suomalaisten ylivelkaantumiskehitykseen on pyritty vaikuttamaan useaan otteeseen korkosääntelyllä (HE 78/2012; HE 230/2018; HE 53/2020; HE 234/2020), ja tämän hetkistä 20 prosentin korkokattoa ollaan laskemassa 15 prosenttiin (HE 218/2022). Viimeisin vastaava kuluttajansuojalain muutos koski väliaikaista 10 prosentin korkokattoa ja suoramarkkinointikieltoa (53/2020; HE 234/2020). Tämä väliaikainen sääntely oli reaktio Covid-19-epidemiaan, ja sillä pyrittiin vaikuttamaan niin luottoyritysten kuin kuluttajien toimintaan.

Korkosääntelyn vaikutusten arviointi suhteessa kulutusluottomarkkinoihin, kuluttajien käyttäytymiseen ja ylivelkaantumiskehitykseen on haastavaa. Eräänä syynä on aineistojen rakentamisen suuritöisyys. Joitain analyysejä on kuitenkin tehty; esimerkiksi Helsingin yliopiston oikeuspolitiikan tutkimusyksikössä on analysoitu velkomustuomioita (Majamaa ym. 2016; 2017; 2019; Majamaa & Lehtinen 2022). Tulosten mukaan vuoden 2013 korkosääntelyn seurauksena niin sanotuista pikavipeistä johtuvat velkaongelmat vähenivät etenkin nuorilla aikuisilla, mutta maksamattomien kulutusluottojen velkapääomat kasvoivat (Majamaa ym. 2016; 2017). Tätä selittää yhä suurempien kulutusluottojen (jousto- tai limiittiluotot) lisääntynyt tarjonta (Järvelä ym. 2019). Viitteitä on siitä, että vuoden 2020 väliaikainen korkosääntely johti luotonmyönnön tiukentumiseen, mikä näkyi pienituloisilla luoton saamisen vaikeutumisena (Sortter 2020).

[1]Do it yourself, eli tee-se-itse -velkajärjestely, jossa yhdelle euromääräisesti suuremmalla ja matalakorkoisella kulutusluotolla maksetaan aiemmin otetut kulutusluotot, luottokortit, osamaksusopimukset ja erääntyneet laskut. Tämän jälkeen kuluttajalla on lyhennettävänään vain yksi vakuudeton *yhdistelyluotto*.

Tässä esitetyt tulokset pohjautuvat kulutusluottoja kilpailuttavalta Sortter Oy:ltä saatuun ryhmätason aineistoon. Aineistossa on neljä eri osa-aluetta, jotka liittyvät kulutusluoton kilpailuttamiseen. Ensimmäisessä vaiheessa henkilö määrittelee Sortter Oy:n internet-sivulla haluamansa kulutusluoton suuruuden ja laina-ajan, eli hän jättää *luottohakemuksen*. Samalla luoton hakija ilmoittaa joitain tietoja itsestään, kuten iän, sukupuolen ja tulot. Toisessa vaiheessa palveluun osallistuvat luottoyritykset antavat hakemukseen *luottotarjouksen*. Siinä mainitaan muun muassa yritys, lainasumma, laina-aika ja luoton korkoprosentti. Jos hakija ei saa yhtään luottotarjousta, prosessi päättyy. Kolmas vaihe alkaa, jos luotonhakija päättää tarttua johonkin luottotarjoukseen, jolloin luottoa tarjoava yritys laatii hakijasta tarkemman luottoarvion. Hakemus saatetaan hylätä vielä tässä vaiheessa, ja neljännessä vaiheessa lainaraha siirtyy luotonhakijan tilille. Tähän viittaamme o*tettuna* kulutusluottona. Aineiston monitasoisuus mahdollistaa väliaikaisen sääntelyn vaikutusten arvioinnin kuluttajien ja luottoyritysten näkökulmasta.

Sortter Oy:n kautta kulutusluottoja kilpailutettiin vuosina 2020–2021 noin 129 000 kertaa. Näistä 7 700 eteni otettuun luottoon. Se oli keskimäärin 12 500 euroa ja laina-aika 6 vuotta 4 kuukautta.

Käytössämme on ryhmätason tietoa vuosilta 2020–2021 eli kahdeksan kvartaalin ajalta. Tarkastelemme luottoprosessissa tapahtuneita ajallisia muutoksia kolmitasoisesti: kulutusluottoa hakeneet, alustavan luottotarjouksen saaneet ja kulutusluoton ottaneet. Väliaikainen sääntely oli voimassa viiden kvartaalin ajan (Q3/2020–Q3/2021), ja vertaamme tänä aikana luottoa hakeneiden, luottotarjouksen saaneiden ja kulutusluoton ottaneiden keskimääräisiä lukumääriä sääntelyä edeltäneeseen (Q1/2020) ja sääntelyn jälkeiseen kvartaaliin (Q4/2021). Selkeyden vuoksi keskitymme tuloksissa kulutusluoton **ottamisessa** tapahtuneisiin muutoksiin, mutta sivuamme myös luoton hakemisessa ja luottotarjouksen saamisessa tapahtuneita muutoksia.

Tarkastelu kohdistuu kolmeen teemaan: suoramarkkinoinnin vaikutukseen, korkokattosääntelyn ja suoramarkkinoinnin ikäryhmittäisiin vaikutuksiin ja yhdistelylainoja koskeviin havaintoihin. Tuloksia esitetään näistä teemoista karkealla tasolla. Tarkempia erittelyjä korkokattosääntelyn vaikutuksista laaditaan myöhemmin julkaistavissa tieteellisissä artikkeleissa.

SUORAMARKKINOINTIIN LIITTYVÄT MUUTOKSET JA RATKAISUEHDOTUKSET

HAVAITUT MUUTOKSET: *Väliaikaisen sääntelyn päätyttyä* kulutusluottojen ottaminen yli kaksinkertaistui vuoden 2020 alkuun verrattuna (ks. kuvio 1). Lisääntynyt luoton ottaminen heijasteleekin niin luoton hakemisessa kuin saaduissa luottotarjouksissa tapahtunutta kasvua. Koska luoton ottaminen lisääntyi selkeästi väliaikaisen sääntelyn päättymisen aikaan[2], on perusteltua olettaa, että yhtenä merkittävänä syynä lisäykseen oli suoramarkkinointikiellon päättyminen. Lisäystä voi osaltaan selittää myös luottoyritysten mahdollisesti lisääntynyt muunlainen markkinointi (suoramarkkinoinnin lisäksi) korkojen nousun myötä. Taustalla on todennäköisesti jossain määrin myös patoutunutta kysyntää, joka aktivoi kuluttajia hakemaan kulutusluottoja Covid-19-epidemian hieman hellittäessä.

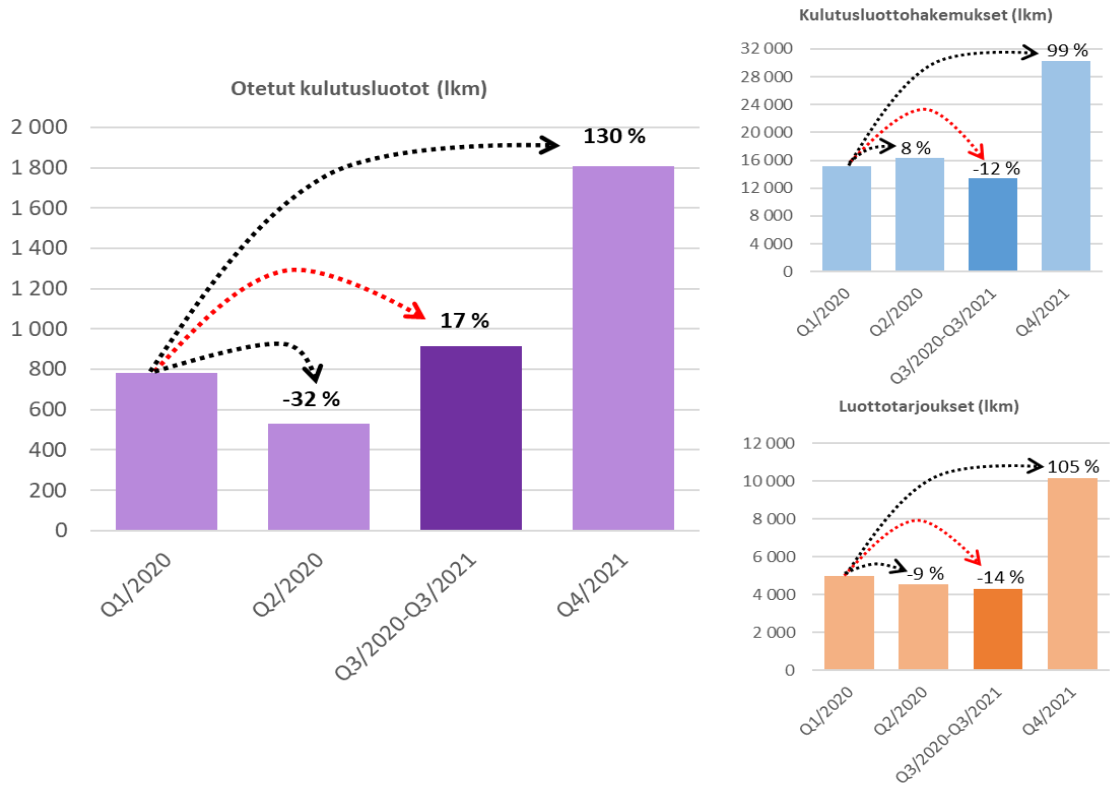

Kuvio 1. *Otettujen kulutusluottojen, kulutusluottohakemusten ja luottotarjousten lukumäärät ja lukumäärien muutokset (%) ennen väliaikaista sääntelyä (Q1/2020 ja Q2/2020), väliaikaisen sääntelyn aikana (Q3/2020–Q3/2021) ja sääntelyn päätyttyä (Q4/2021).*

Kulutusluottojen *ottaminen* oli tarkastellussa aineistossa keskimäärin yleisempää (17 %) väliaikaisen sääntelyn aikana kuin vuoden 2020 alussa. Tulos on kiinnostava, sillä samaan aikaan kulutusluottohakemusten ja luottotarjousten lukumäärät vähenivät (kuvio 1). Väliaikaisen sääntelyn aikaista kulutusluottojen lisääntynyttä ottamista saattaa selittää ensinnäkin se, että tuona aikana kulutusluottoa hakivat aikaisempaa hyvätuloisemmat kuluttajat, jotka myös lä-

[2] Aineiston kuukausittainen analysointi osoitti, että kulutusluottojen hakeminen lisääntyi huomattavasti heti sääntelyn päättymisen jälkeisenä kuukautena, eli lokakuussa 2021, jonka jälkeen kasvu taittui ollen kuitenkin selkeästi korkeammalla tasolla kuin ennen väliaikaista sääntelyä tai sen aikana. Luottojen hakemisen lisääntyminen näkyi etenkin 60–69-vuotiaiden ikäryhmässä.

päisivät useammin luottoarvion (tulosta ei näytetä). Covid-19-epidemiasta juontava luottotarpeen kasvu on voinut myös yleisellä tasolla lisätä luoton ottamista, kuten hallituksen esityksissä (53/2020; HE 234/2020) tuotiin esiin.

Väliaikaisen sääntelyn aikaisen luottotarjousten vähenemisen taustalla puolestaan voi olla korkosääntelystä johtuva aikaisempaa tarkempi kuluttajien luottokelpoisuuden arviointi (Sortter 2020). Samanaikaisella luoton hakemisen (kilpailuttamisen) laskun taustalla on suoramarkkinointikiellon lisäksi todennäköisesti Covid-19-epidemia. Kumpikin tekijä on siis luultavasti vähentänyt ihmisten aktiivisuutta hakea kulutusluottoja. Toisaalta ennen suoramarkkinointikieltoa, eli heti Covid-19-epidemian alkuvaiheessa (Q2/2020) luottojen hakeminen jopa lisääntyi. Kasvusta huolimatta moni luottoyritys rajoitti luottotoimintaansa heti Covid-19-epidemian alkumetreillä (Sortter 2020), mikä näkyy tuloksissa luottotarjousten vähenemisenä ja otettujen luottojen huomattavana laskuna (kuvio 1).

RATKAISUEHDOTUKSET: Ylivelkaantumiskehityksen näkökulmasta tarkasteltuna kulutusluottojen suoramarkkinointi kannattaisi kieltää. Ehdotusta tukee se, että kulutusluottojen suoramarkkinointi koetaan usein ahdistavaksi ja päällekäyväksi (Järvelä ym. 2019). Suoramarkkinointikielto olisikin yhteiskunnalle yksinkertainen, helppo ja halpa keino antaa kuluttajille enemmän tilaa ja aikaa harkita esimerkiksi sitä, onko kulutusluoton hakemisesta heille mahdollisesti enemmän haittaa kuin hyötyä.

<u>KORKOSÄÄNTELYYN</u> LIITTYVÄT IKÄRYHMITTÄISET MUUTOKSET JA RATKAISUEHDOTUKSET

HAVAITUT MUUTOKSET: *Väliaikaisen sääntelyn aikana* (Q3/2020–Q3/2021 vrt. Q1/2020) kulutusluottojen ottaminen lisääntyi etenkin 20–29-vuotiaiden ikäryhmässä, mutta myös 30–39-, 40–49- ja 50–59-vuotiailla. Kulutusluottojen ottaminen puolestaan väheni kahdessa vanhemmassa eläkeikäisten ryhmässä, mutta etenkin 70-vuotta täyttäneillä (kuvio 2). *Väliaikaisen sääntelyn päätyttyä* (Q4/2021 vrt. Q1/2020) kulutusluottojen ottaminen absoluuttisesti mitattuna lisääntyi kaikissa ikäryhmissä, mutta etenkin 20–29-vuotiailla (kuvio 3).

Väliaikaisen sääntelyn aikana luotonhaku näyttäytyi eri suuntaisena eri ikäryhmille (kuvio 2). Alle 20-vuotiailla se lisääntyi, mutta luottotarjoukset vähenivät huomattavasti, mikä puolestaan heijastui otettuihin kulutusluottoihin. Väliaikaisen sääntelyn (ja Covid-19-epidemian) myötä luottoyritykset todennäköisesti luokittelivat alle 20-vuotiaat erittäin korkeariskisiksi asiakkaiksi, joille ei kannata myöntää luottoa. Toinen selitys luottotarjousten vähenemiselle on se, että luottojen kysyntä lisääntyi niiden nuorten joukossa, joilla oli huono luottoluokitus. Koska tämä pätee lähtökohtaisesti alle 20-vuotiaisiin, on todennäköisempää, että luottoyritykset kiristivät luotonantokriteereitään.

Suoramarkkinointikiellosta huolimatta luoton hakeminen lisääntyi *väliaikaisen sääntelyn aikana* myös 20–29-vuotiaiden ikäryhmässä. Tässä ryhmässä korkosääntelyn (ja Covid-19-epidemian) vaikutukset eivät näy kuin hienoisena luottotarjousten lukumäärän laskuna. Otettujen kulutusluottojen huomattava nousu ilmentää todennäköisesti nuorten aikuisten luottotarpeen lisääntymistä ja kiinnostusta nostaa aikaisempaa matalakorkoisempaa kulutusluottoa. Kuten yllä totesimme, luoton ottaminen puolestaan väheni etenkin vähintään 70-vuotiaiden ikäryhmässä. Tuloksen taustalla on luoton hakemisessa, mutta myös luoton myöntämisessä tapahtu-

nut lasku (kuvio 2). Vaikuttaa siltä, että Covid-19-epidemian aikana etenkin nuoret aikuiset joutuivat tulojen laskun myötä vähentämään kulutustaan, kun taas eläkeikäisten tuloihin tai kulutukseen epidemialla ei juurikaan ollut vaikutusta (Anttinen ym. 2020). On siis mahdollista olettaa, että eläkeikäisten luoton hakemisen vähenemisen taustalla oli enemmänkin suoramarkkinointikielto kuin vähentynyt luottotarve, kun taas nuorten aikuisten lisääntyneen luottokysynnän taustalla on kasvanut luottotarve.

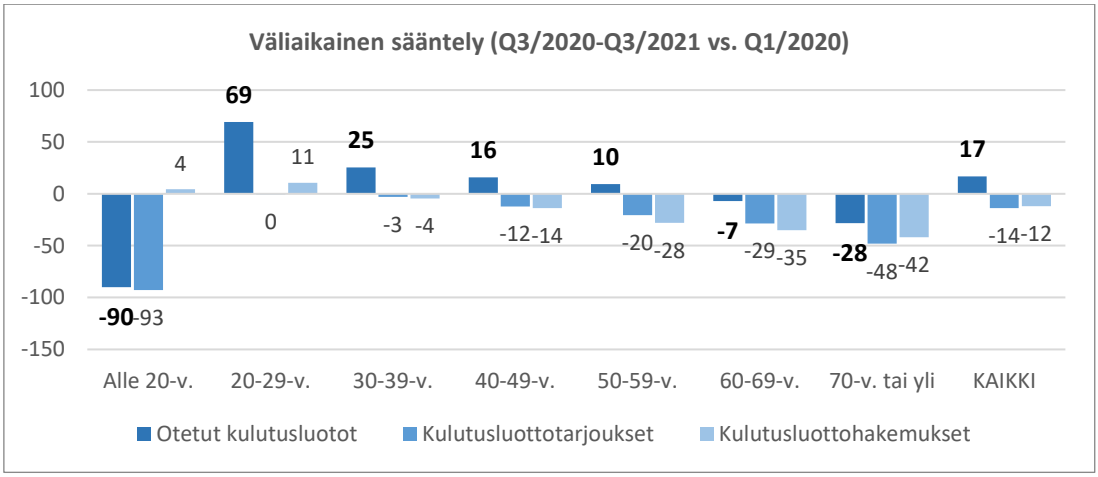

Kuvio 2 *Kulutusluoton ottaneiden, luottotarjouksen saaneiden ja luottohakemuksen tehneiden keskimääräinen lukumäärän muutos (%) väliaikaisen sääntelyn aikana (vrt. Q1/2020).*

Väliaikaisen sääntelyn päätyttyä (Q4/2021 vrt. Q1/2020) kulutusluottojen *ottaminen* kolminkertaistui 20–29-vuotiaiden ikäryhmissä, vaikka kulutusluottohakemukset ja saadut luottotarjoukset ”vain” kaksinkertaistuivat (kuvio 3). Näyttäisikin siltä, että nuorten aikuisten luottokäyttäytymisessä tapahtui väliaikaisen sääntelyn aikana jokin muutos (kuvio 2), mikä jatkui myös väliaikaisen sääntelyn päätyttyä (kuvio3). Toinen kiinnostava muutos on havaittavissa vähintään 70-vuotiaiden ikäryhmässä: luoton hakeminen lisääntyi lähes 130 prosenttia, mutta luoton ottamisessa tapahtui ”vain” 30 prosentin kasvu (kuvio 3). Osittain tämä selittyy luottotarjousten lukumäärän laskulla, eli vähintään 70-vuotiailla luotonhakeminen lisääntyi todennäköisesti erityisesti heikon luottoarvion saaneiden kuluttajien joukossa.

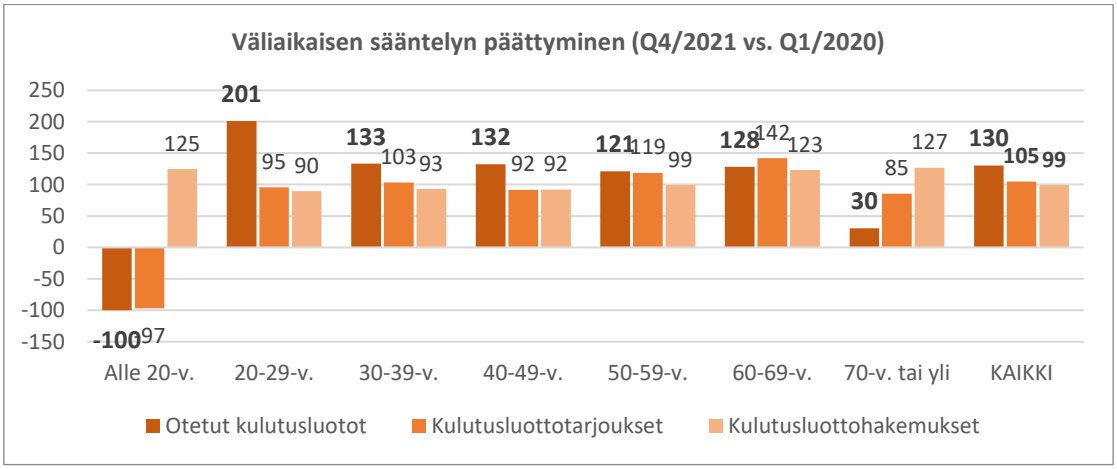

Kuvio 3 *Kulutusluoton ottaneiden, luottotarjouksen saaneiden ja luottohakemuksen tehneiden keskimääräinen lukumäärän muutos (%) väliaikaisen sääntelyn päätyttyä (vrt. Q1/2020).*

Hallituksen esityksissä (53/2020; HE 234/2020) mainittiin, että väliaikaisen 10 prosentin korkokaton tavoitteena oli taata kuluttajille luottoa maltillisella korolla Covid-19-epidemian aiheuttamien yllättävien taloudellisten haasteiden takia. Saadut tulokset kuitenkin osoittavat, että osalla kuluttajista luoton saanti selkeästi vaikeutui (esimerkiksi vähintään 70-vuotiaat) tai tyrehtyi kokonaan (alle 20-vuotiaat) väliaikaisen sääntelyn aikana. Alle 20-vuotiaiden sulkeminen luottomarkkinoilta oli havaittavissa myös sääntelyn päätyttyä.

RATKAISUEHDOTUKSET: Ylivelkaantumiskehityksen kannalta korkokatto kannattaisi pitää pysyvästi nykyistä (20 %) alhaisemmalla tasolla. Saamamme tulokset viittaavat ensinnäkin siihen, että korkosääntely vähentää luottoyritysten antamia luottotarjouksia etenkin velkaongelmien näkökulmasta katsottuna suuririskisille kuluttajille, eli alle 20-vuotiaille ja eläkeikäisille. Aineiston jatkoanalyysit osoittivat myös, että luottotarjousten saaminen väheni opiskelijoilla, pienituloisilla ja työttömillä (tuloksia ei näytetä), eli kuluttajaryhmillä, joilla on haasteita kulutusluottojen takaisinmaksun kanssa (ks. Majamaa ja Lehtinen 2022). Toisaalta maksuhäiriömerkintöjä on suhteellisesti eniten 30–34-vuotiailla (Asiakastieto 2022), jolloin korkosääntelyn vaikutukset jäisivät todennäköisesti vähäisemmiksi tässä ikäryhmässä. Sääntelyn vaikutuksista niin kuluttajien kuin luottoyritysten toimintaan tarvitaankin lisätutkimusta ja yksilötason aineistoja, joilla voidaan huomioida samanaikaisesti useita velkaongelman riskitekijöitä.

Korkosääntelyn vaikutuksia pohdittaessa on kuitenkin huomioitava, että kulutusluottojen korkotason laskeminen saattaa lisätä velkaongelmariskiä joissain ryhmissä. Saamamme tulokset viittaavat siihen, että 20–29-vuotiaiden sekä hyvätuloisten (tuloksia ei näytetä) velkaongelmat saattavat lisääntyä. Väite perustuu siihen, että luoton ottaminen lisääntyi korkosääntelyn aikana etenkin näissä ryhmissä. Ilmiö on jo ollut näkyvissä talous- ja velkaneuvonnan (Yle uutiset 2020) ja Takuusäätiön (2022) asiakaskunnassa. Alhainen korkotaso voikin houkutella lisää esimerkiksi hyvätuloisia kuluttajia kulutusluottomarkkinoille. Ensiarvoisen tärkeää on siis etsiä myös keinoja, joilla kuluttajien käyttäytymiseen voitaisiin vaikuttaa. Näitä ovat muun maussa suoramarkkinointikielto, talousosaamisen lisääminen sekä talous- ja velkaneuvonnan, talousneuvoloiden ja muiden talous- ja velkaneuvontaan keskittyvien palveluiden markkinoiminen, sekä avun piiriin pääsemisen nopeuttaminen.

Toisaalta matala korko saattaa johtaa myös siihen, että osa luotonhakijoista ei saa enää luottoa. Seurauksena voi olla ulosotto tai vaikeus kattaa arjen välttämättömiä kuluja käytettävissä olevilla tuloilla. Tilanteella voi olla vakavia välillisiä seurauksia ja ne tulisi ottaa huomioon esimerkiksi toimeentulotuen tarvetta arvioitaessa. Olisi myös syytä miettiä erityisiä kriisiavun muotoja.

<u>YHDISTELYLAINOJA</u> KOSKEVAT HAVAINNOT JA RATKAISUEHDOTUKSET

HAVAITUT MUUTOKSET: *Väliaikaisen sääntelyn aikana* (Q3/2020–Q3/2021 vrt. Q1/2020) yhdistelylainojen *ottaminen* lisääntyi etenkin 20–29-vuotiailla (kuvio 4), ja niiden ottaminen lisääntyi tässä ikäryhmässä suhteellisesti enemmän kuin kulutusluottojen ottaminen yleisesti (vrt. kuvio 2). Myös *väliaikaisen sääntelyn päätyttyä* (Q4/2021 vrt. Q1/2020) 20–29-vuotiaat nousivat esiin ryhmänä, joilla yhdistelylainojen *ottaminen* lisääntyi muita ikäryhmiä enemmän

(kuvio 5). Näiden luottojen ottaminen lisääntyi väliaikaisen sääntelyn päätyttyä myös 30–39- ja 60–69-vuotiaiden ikäryhmissä.

Luotonhakuprosessissa ilmeni jälleen eri suuntaisia muutoksia eri ikäryhmien näkökulmasta. Alle 20-vuotiailla yhdistelylainojen hakeminen lisääntyi *väliaikaisen sääntelyn aikana* huomattavasti (kuvio 4). He eivät kuitenkaan käytännössä saaneet luottotarjouksia eivätkä näin ollen myöskään ottaneet yhdistelylainoja. Myös 20–29-vuotiaiden ikäryhmässä yhdistelyluottoja koskevat tulokset ovat samansuuntaisia kuin tarkasteltaessa kaikkia kulutusluottoja (kuvio 2), eli väliaikaisen sääntelyn aikana yhdistelylainoja haettiin, mutta erityisesti otettiin aikaisempaa enemmän. Lainatarjouksia puolestaan saatiin aikaisempaa hieman vähemmän. Yhdistelylainoja otettiin aikaisempaa enemmän myös 30–39-vuotiaiden ikäryhmässä, vaikka niihin liittyvät lainahakemukset ja lainatarjoukset vähenivät. Sen sijaan vanhimmassa, vähintään 70-vuotiaiden ikäryhmässä yhdistelylainojen ottaminen (kuten myös niiden hakeminen ja lainatarjouksen saaminen) väheni noin puoleen.

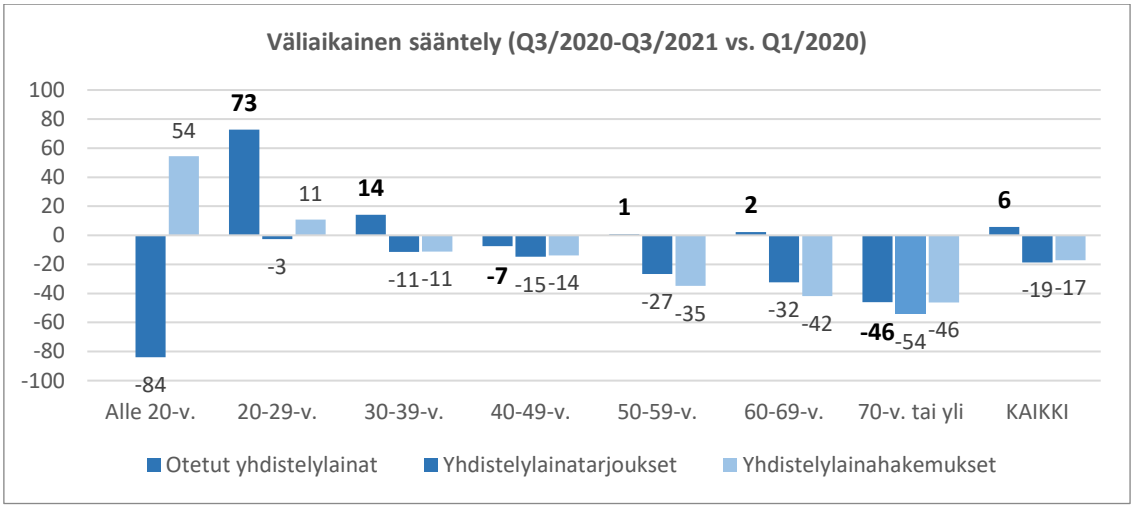

Kuvio 4 *Yhdistelylainaa ottaneiden, luottotarjouksen saaneiden ja luottohakemuksen tehneiden keskimääräinen lukumäärän muutos (%) väliaikaisen sääntelyn aikana (vrt. Q1/2020).*

Väliaikaisen sääntelyn päätyttyä nuorten aikuisten *ottamat* yhdistelylainat lisääntyivät etenkin 20–29-vuotiaiden ikäryhmässä. Yhdistelylainahakemukset, kuten myös saadut lainatarjoukset lisääntyivät, mutta huomattavasti vähäisemmässä määrin, eli yllä mainittu nuorten aikuisten kulutusluottojen ottamiseen liittyvä muutos linkittyy ainakin osin yhdistelylainoihin. Ilmiö on sinänsä huolestuttava, sillä kaupalliset DIY-velkajärjestelyluotot ovat viime vuosina lisääntyneet Takuusäätiön järjestelylainan takausta hakevien nuorten aikuisten maksamattomissa veloissa (Majamaa & Lehtinen). Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että nuorten talousosaaminen ja -taidot eivät läheskään aina riitä ylivelkaantumistilanteen ratkaisemiseen kaupallisten DIY-järjestelyluottojen avulla, vaan he tarvitsevat muutakin apua ja tukea.

Hallituksen esityksissä mainittiin, että matalakorkoisen kulutusluoton avulla osa kuluttajista voisi välttää velkaongelman muodostumisen (HE 53/2020; HE 234/2020). Näyttäisikin siltä, että erityisesti nuoret aikuiset (20–29-vuotiaat) ja vähintään 4 000 euroa tuloluokkaan kuuluvat (tulojen mukaisia tarkasteluja ei näytetä) hakivat ja ottivat väliaikaisen sääntelyn aikana aikaisempaa enemmän yhdistelylainoja. Yhdistelylainoja koskevat tulokset osoittavatkin, että väliaikaisen korkosääntelyn aikana (ja osin ehkä myös Covid-19-epidemian seurauksena),

mutta etenkin sen päätyttyä, kuluttajat yrittivät järjestellä aikaisemmin otettuja velkoja itsenäisesti hakemalla ja ottamalla yhdistelylainoja.

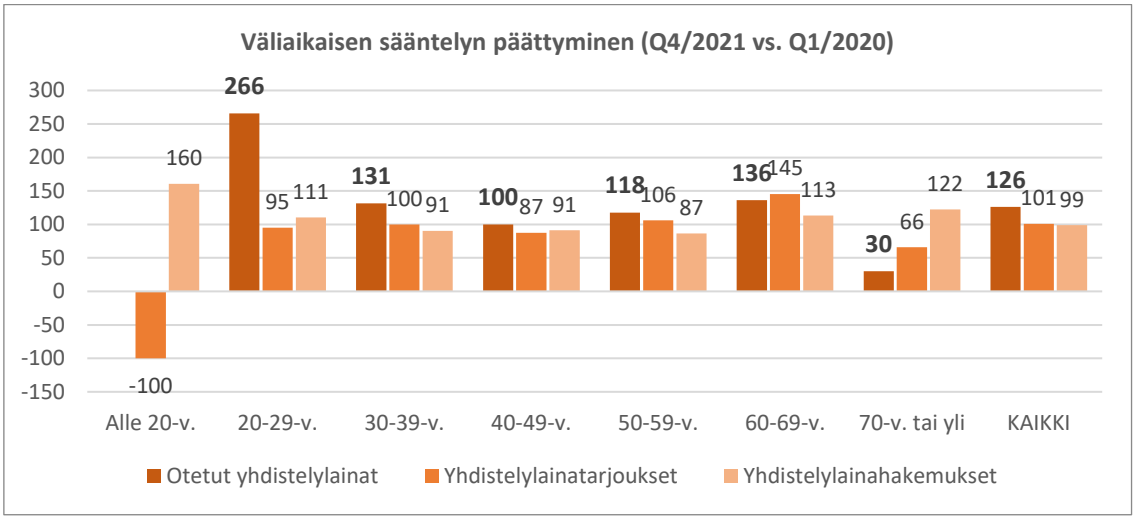

Kuvio 5 *Yhdistelylainaa ottaneiden, lainatarjouksen saaneiden ja lainahakemuksen tehneiden keskimääräinen lukumäärän muutos (%) väliaikaisen sääntelyn päätyttyä (vrt. Q4/2021).*

Omaehtoisessa velkojen järjestelyissä erääksi haasteeksi voi nousta se, että ylivelkaantuneet kuluttajat jäävät ilman talouden ammattilaisen, kuten esimerkiksi velkaneuvojan apua. Jos yhdistelylainan saanut kuluttaja ei muuta taloudellista käyttäytymistään, voi velkatilanne korjaantua lyhyellä aikajänteellä, mutta velkaongelman juurisyy jää hoitamatta, jolloin myös ylivelkaantumistilanne saattaa realisoituu helposti uudestaan. Aiheesta tarvitaankin lisätietoa ja tutkimusta, sillä tiedossa ei ole esimerkiksi sitä, minkälaisessa velkatilanteessa kuluttajat hakevat yhdistelyluottoa tai miten hyvin yhdistelyluoton takaisinmaksu onnistuu.

RATKAISUEHDOTUKSET: Luottoyritysten tulisi nykyistä kokonaisvaltaisemmin osallistua kuluttajien velkatilanteen korjaamiseen. DIY-järjestelyluottoja markkinoidaan aikaisempien (=korkeakorkoisempien) luottojen, luottokorttien ja osamaksusopimusten yhdistämiseksi ja takaisinmaksamisesi. Koska kuluttaja on jo syystä tai toisesta tehnyt epäedullisia luottosopimuksia esimerkiksi muuttuneen elämäntilanteensa takia, olisikin tärkeää huomioida tämä luotonannossa. DIY-järjestelyluoton hakuprosessiin voitaisiinkin sisällyttää esimerkiksi tietoa paikkakunnalla toimivista talousneuvoloista, talous- ja velkaneuvonnan palveluista sekä oma-avusta, kuten talouden budjetoinnista. Tärkeää olisi myös tutkia yhdistelylainojen sopivuutta nuorille aikuisille, ja saaduista tuloksista riippuen, yhdistelyluottojen myöntämistä alle 30-vuotiaille voitaisiin rajoittaa.

Lisätietoja:
Yliopistotutkija Karoliina Majamaa, Helsingin yliopisto
puh. 050 577 9480, etunimi.sukunimi@helsinki.fi

Lähteet:

Aaltonen, M. & Koskinen, K. (2019) Uudet keinot tarpeen kulutusluottojen hillitsemiseksi. *Euro & Talous* 2/2019. Saatavilla: https://www.eurojatalous.fi/fi/2019/2/uudet-keinot-tarpeen-kulutusluottojen-hillitsemiseksi/ [Luettu 6.11.2022].

Anttinen, M., Hakola-Uusitalo, T., Heinonen, M., Järvelä, K., Maliranta, M., Saastamoinen M. & Sipiläinen, M. (2020). *Koronakriisin vaikutus koritalouksiin*. Kilpailu- ja kuluttajaviraston selvityksiä 1/2020. Saatavilla: https://www.kkv.fi/uploads/sites/2/2021/11/2020-kkv-selvityksia-1-2020-koronakriisin-vaikutus-kotitalouksiin.pdf [Luettu 29.11.2022].

Asiakastieto (2022). *Maksuhäiriötilastot. 1.7.2022. Suomi.* Saatavilla: https://www.asiakastieto.fi/media/press_room/1/releases/asiakastieto-maksuhairiotilasto-01-07-2022.pdf [Luettu 15.11.2022].

Järvelä, K., Raijas, A. & Saastamoinen, M. (2019). Pikavippiongelmien laatu ja laajuus. Kilpailu- ja kuluttajavirasto, selvityksiä 3/2019. Saatavilla: https://www.kkv.fi/uploads/sites/2/2021/11/2019-kkv-selvityksia-3-2019-pikavippiongelmien-laatu-ja-laajuus.pdf [Luettu 4.11.2022].

Koivisto, T. (2020). Kotitalouksien velat ja rahoitusvarallisuus – molemmat ovat kasvaneet 2000-luvulla. *Tieto & Trendi*, Tilastokeskus. Saatavilla: http://www.stat.fi/tietotrendit/artikkelit/2020/kotitalouksien-velat-ja-rahoitusvarallisuus-molemmat-ovat-kasvaneet-2000-luvulla/ [Viitattu 18.11.2022].

Majamaa, K. & Lehtinen, A.-R. (2022). An Analysis of Finnish Debtors Who Defaulted in 2014–2016 Because of Unsecured Credit Products. *Journal of Consumer Policy*. https://doi.org/10.1007/s10603-022-09525-4

Majamaa, K. & Lehtinen, A.-R. Kulutusluotot yhä suuremmassa osassa velkaongelmiin joutuneiden kokonaisveloissa (artikkelikäsikirjoitus).

Majamaa, K., Lehtinen, A.-R. & Rantala, K. (2019). Debt Judgments as a Reflection of Consumption-Related Debt Problems. *Journal of Consumer Policy*. https://doi.org/10.1007/s10603-018-9402-3

Majamaa, K., Rantala, K. & Sarasoja, L. (2016). *Velkaongelmien luonne ja pikavippiuudistuksen vaikutukset velkomustuomioiden valossa*. Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti, Helsingin yliopisto. Katsauksia 9/2016.

Majamaa, K. Sarasoja, L. & Rantala, K. (2017). Viime vuosien muutokset vakavissa velkaongelmissa: Analyysi velkomustuomioista. *Yhteiskuntapolitiikka* 82(6), 676–686.

Sortter (2020). *Korkokaton jatkoa suunnitellaan – hyödyttäisi hyvätuloisia, pienempituloisten luotonsaanti jatkuisi vaikeana*. Saatavilla: https://sortter.fi/blogi/artikkeli/korkokaton-jatkoa-suunnitellaan/ [Luettu 15.11.2022].

SVT – Suomen virallinen tilasto (2022). *Kansantalouden rahoitustilinpito* [verkkojulkaisu]. Helsinki: Tilastokeskus [Viitattu: 8.11.2022]. Saatavissa: https://www.stat.fi/julkaisu/cktx2rvbc06660c04aljkm4gy

Takuusäätiö (2022). *Nuorten velkaongelmat näkyvät vahvasti Takuusäätiössä*. [Viitattu: 10.11.2022]. Saatavissa: https://www.takuusaatio.fi/julkaisu/nuorten-velkaongelmat-nakyvat-vahvasti-takuusaatiossa/

Yle uutiset (2020). *Yllättävä muutos velkaneuvonnassa – hyvätuloiset velkaantuvat pikavipeistä: "Pariskunnan vuosiansio on 90 000 ja silti on voinut päätyä ulosottoon"*. [Viitattu: 10.11.2022]. Saatavissa: https://yle.fi/uutiset/3-11178643